

Verkligheten möter litteraturen och ger nya infallsvinklar på de anklagelse- och bekännelsediskurser som kringgärdar frågan om sexuella trakasserier på universitetet. Cristine Sarrimo visar på de möjligheter som forskningsfältet rätt och litteratur erbjuder.

Professorn och kärleken – Sexuella trakasserier i fiktion och verklighet Cristine Sarrimo

Gärningen är utförd. Två namn på blanketten, hans och hennes, sida vid sida. Två som ligger samman men inte längre är älskande utan fiender.¹

Professor David Lurie, huvudpersonen i J M Coetzees roman *Onåd*, har en relation med en av sina studenter, den 20-åriga Melanie. Melanie anmäler Lurie för sexuellt ofredande. Universitetet inleder en undersökning och Lurie uppmanas att säga upp sin anställning med omedelbar verkan. När processen mot Lurie inleds visar Coetzee vad som händer när en privat relation förvandlas till en offentlig. En av undersökningskommitténs medlemmar påpekar under det förhör som hålls att ”som lärare har vi en maktställning”. Han menar vidare att ”ett förbud mot att blanda maktrelationer och sexuella relationer” vore på sin plats (s. 61). Till saken hör att Coetzee gör Lurie till en osedvanligt klarsynt och konsekvent person. Redan från allra första början

vet han att han agerar otillbörligt: ”I det enda ordet hör han hela hennes osäkerhet. Alldeles för ung. Hon är inte mogen för att klara av ett förhållande med honom; han borde låta henne vara” (s. 23).

Detta är självfallet den springande punkten i varje lärar-student-relation: maktbalans råder och den med officiellt tillskriven makt kopplad till ämbetsutövning måste ta ett större ansvar för att den *professionella* relationen ska bli så god som möjligt utan att den blir *otillbörligt* privat. I *Doktorandhandboken* som ges ut av Högskoleverket står följande om kärleksrelationer och sexuella trakasserier:

Det händer att en doktorand och en handledare inleder en relation. Då är det viktigt att handledaren omedelbart avsäger sig handledarskapet och ser till att en ersättare tillsätts. (Även studenten kan naturligtvis ta initiativ till att få byta handledare – men ansvaret vilar tyngst på handleda-

ren). Även om kärleksrelationen är jämlik är inte doktorandens och handledarens roll det. Det är nästan alltid doktoranden som råkar illa ut om relationen tar slut.²

Här instrueras om ett maktperspektiv som baseras på en principiell och allmänt giltig över- och underordning som också medför att det professionella måste särskiljas från det privata. Min utgångspunkt är dock att det privata och det professionella/offentliga svårligen låter sig skiljas åt. Det professionella betraktar jag som offentligt i den bemärkelsen att en ämbetsman anställd av staten är en offentlig person vars ämbetsutövning sorterar under offentlighetsprincipen och därför alltid är öppen för granskning. Det privata definierar jag som den processartade och erfarenhetsbaserade situation varje individ befinner sig i och som alltid i högre eller lägre grad påverkar individens synsätt och handlingar. Denna situation av subjektet kan också vara omedveten i vissa sammanhang. Vi är inte alltid klarsynta när det gäller våra egna bevekelsegrunder för exempelvis professionella beslut och handlingar. Jag betraktar alltså det privata och det offentliga/professionella som en sammanvävd relationell process med ett omedvetet och känslomässigt inslag. Detta implicerar en specifik människosyn likaså: vi är inte helt transparenta för oss själva eller för andra och är förmodligen mer känslostyrda i vissa sammanhang än vi förväntas eller vill vara. En central aspekt är att vårt vetenskapsideal med krav på objektivitet av tradition inte tillåter subjektet att vara just situerat; den professionelle forskaren förväntas anlägga ett distanserat och icke känslostyrt perspektiv på omvärlden. Detta ideal baseras på en tydlig avgränsning mellan förnuft och känsla, subjekt och objekt, rationalitet och irrationalitet. Hur

akademien handskas med det irrationella och känslomässiga blir en del av vetenskapsvärldens disciplinering av det akademiska subjektet, vilket framgår tydligt när någon agerar på ett icke förväntat vis. När känslan tar överhanden synliggörs var professionalismens diskursiva gränser går.

Enligt sociologen Paula Mähle som studerat hur könsföreställningar reproduceras vid tre skilda akademiska institutioner, påverkas den könsojämlighet som hon menar finns i universitetsvärlden av två dominerande diskurser, varav en är verksam i Sverige generellt, medan den andra är knuten till akademien. Den förstnämnda kan sammanfattas med sentensen "Sverige är en av världens bästa länder för kvinnor att leva i", vilken Mähle inte bestriker men modifierar genom att påpeka att detta självklart inte är fallet överallt och på alla platser.³ Universitetet är en sådan plats där forskningen har visat att könsojämlighet råder både i Sverige och internationellt. Sentensen har sin upprinnelse i den FN-rapport som rankade länder i världen enligt ett "Gender and Development Index" där Sverige hamnade på första plats följt av Finland, Norge och Danmark.⁴

Den andra diskursen kallar Mähle för "den vetenskapliga diskursen" vars utmärkande drag är meritokratin. Detta innebär att vetenskapen betraktas som neutral och objektiv, likaså att det akademiska värderingssystemet uteslutande bygger på individuella kvalifikationer och meriter.⁵ Om någon inom akademien känner sig felbehandlad eller marginaliserad inbjuder det därför till att uppfatta detta endast som ett individuellt problem: "Om ett problem uppstår inom den meritokratiska diskursen måste det per definition orsakas av individen / ... / och den subjektposition som är tillgänglig är 'subjektet som ett problem'"⁶ Könsojämlighetsdiskursen bidrar enligt Mähle

till att könsojämlikhet betraktas som mycket ovanlig inom akademien samt att den blir svår att ta upp till diskussion i de tre institutioner som hon undersökt.

Min poäng är att även en annan diskurs kan vara central för hur individer bekönas och uppfattar konflikter och problem inom akademien. En studie av ett autentiskt fall av sexuella trakasserier visar hur en professors inlagor mot en anmälan gjord av hans doktorand bygger på en strävan att upprätthålla gränsen mot det privata. Inlagorna inbjuder att föra en etisk-moralisk diskussion som jag menar är en del av en känslans och irrationalitetens diskurs. Denna diskurs genomsyrar och är en del av den maktrelation som råder mellan handledaren och doktoranden, vilket påverkar hur de inblandade personernas könstillhörighet konstrueras. Lagen om likabehandling av studenter tilldelar läraren och studenten klara, avgränsade roller. Om man vill anlägga ett könsperspektiv på denna maktrelation kan det vara missvisande att betrakta den enbart ur ett över- och underordningsperspektiv där den ena kontrahenten alltid är överordnad den andra. Där någon alltid är dominerad av den andre finns inga maktrelationer, bara förtryck. För att motstånd och förskjutningar av makt ska vara möjliga måste även den underordnade parten ha ett visst mått av frihet.

För att åskådliggöra detta kommer jag att jämföra David Luries försvar och reaktion mot Melanies anklagelse med ovan nämnda fall av sexuella trakasserier, där den anmälda professorn av Statens ansvarsnämnd, som prövar disciplinfrågor för statligt anställda i högre befattningar, fick en varning, trots att nämnden bedömde förseelserna som allvarliga.⁷ (Vid en icke ringa förseelse föreskriver lagen om likabehandling disciplinpåföljd). Motiveringen till detta var enligt ansvars-

nämndens beslut att den anmälda professorn ”insett att han handlat på ett felaktigt sätt” och att anmälan ”inneburit en stor påfrestning såväl privat som professionellt”. Likaså anförs som argument att ”det inträffade inte tycks ha skadat” anmälarens professionella roll på institutionen.⁸ Den anmälda bedöms med andra ord efter en moralisk-etisk norm som definieras som tillhörande den privata sfären (känslolivets sfär; han visar ånger och har lidit) medan anmälarens professionellt-offentliga roll är den enda som åberopas i beslutet. Huruvida anmälaren har lidit skada på en känslomässig-privat nivå diskuteras inte.

Hur ska detta förstås? Hur ska påfrestning av privat natur mätas och värderas? Är den inskriven i en över- och underordningsstruktur där skilda positioner behäftas med skilda typer av förståelse och hänsyn beroende på biologiskt kön? Eller är det även frågan om att vi betraktar själva anklagelse- och försvarsakten med något andra diskursiva glasögon än strikt maktanalytiska som drar en förment klar gräns mellan det privata och det offentliga? Jag menar att det även i den rättsligt strukturerade anklagelse- och bekännelseakten finns spår av en etisk-moralisk diskurs av religiöst ursprung som situerar subjektet på ett speciellt vis. Och denna diskurs har i allra högsta grad med känslan och begäret att göra, vilket utreds närmare nedan med hänvisning till bland annat Michel Foucault.

Men det finns en annan etisk dimension som behöver kommenteras innan jag går vidare med resonemanget. Den är kopplad till det utforskande subjektet, det vill säga undertecknad. Materialet rör ett av utbildningsväsendets mest komplicerade och brännande frågor: intima relationer mellan studenter och lärare. Givetvis kan man med all moralisk rätt

hävda att det är etiskt fel att använda inlagor som dessa, inlämnade av personer i en mycket utsatt situation. Men ska denna etiskt helt rimliga hållning göras till en generell princip blir slutsatsen att vi aldrig bör använda liknande eller annat kontroversiellt material i forskningen. Likaså anför jag en personlig, maktbetingad reflexion. Forskare kommenterar ofta och gör fältundersökningar bland socialt och ekonomiskt underordnade grupper, medan medel- och överklassbefolkningen tycks mindre benägen att låta sig bli föremål för forskning. Förmodligen gäller detta även medlemmarna i forskarkollektivet; det är svårt att rikta den vetenskapligt och kritiskt skolade blicken mot sig själv. Därmed inte sagt att vi inte ska göra det, ej heller bör vi uteslutande hänvisa till etiken för att motivera varför vi inte bör göra det om vi vill framstå som trovärdiga. Är vissa medborgare värda större hänsynstagande än andra? Enligt mig är det väsentligt att inleda en diskussion även om det svåra inom akademien: känslolivets och de personliga relationernas inverkan på vår professionalism. Förhoppningsvis kan detta bidra till en kunskap om och förståelse för hur vi själva som forskare institutionaliseras och disciplineras. I förlängningen kan detta eventuellt även bidra till den vetenskapsteoretiska diskussionen. För övrigt följer jag offentlighetsprincipen och kommenterar och citerar alltså inga texter som inte är offentliga handlingar. Kanhända att min erfarenhet från tidningsbranschen har haft viss betydelse för min hållning. Offentliga handlingar är offentliga för att de ska kunna granskas av varje medborgare. Detta är en grundläggande princip i vår demokrati: att ämbetsmannen, finansierad av gemensamma medel, måste vara öppen för granskning samt medveten om att hon eller han är just ämbetsmän i staten i sitt tjänsteut-

övande. Detta innebär som sagt att särskilda krav på öppenhet och insyn ställs. Med tanke på mediernas allt större inflytande och den bekännelsediskurs de bidrar till att skapa, är dock detta inte någon okomplicerad hållning etiskt sett, vilket kommenteras närmare avslutningsvis.

Det finns även metodiska aspekter som rör den institutionella och disciplinära utmaningen i att vara tvärvetenskaplig. Av tradition är litteraturvetare hänvisade till att studera den skönlitterära kanon. Alltsedan litteraturbegreppet vidgades i samband med den så kallade "linguistic turn" har dock andra synsätt vuxit fram, bland annat inom den forskningsinriktning som kallas Law and literature, Rätt och litteratur. Enligt Leif Dahlberg, litteraturvetare, finns två huvudlinjer inom denna forskningstradition. Dels studeras rätten i litteraturen, dels rätten *som* litteratur. Derrida initierade enligt Dahlberg "ett lavinartat intresse för rätt och litteratur i USA" efter en föreläsning som han höll 1989. I Norden är det främst i Finland som man har utvecklat denna forskningsinriktning.⁹ Litteraturteoretiska och filosofiska perspektiv används således vid studiet av rättsliga texter: "tolkning och retorik; produktion av estetiska och etiska värden; konstruktion av läsaren, rättens subjekt, medborgaren och undersåten; dramatiska och teatrala aspekter; med mera". Enligt Dahlberg tenderar ofta dessa två inriktningar att integreras i flera enskilda studier, vilket enligt honom är kännetecknet för när rätt och litteratur "blir ett självständigt akademiskt ämne".¹⁰

I min artikel sammanstrålar dessa två inriktningar; dels analyserar jag en anmälan om sexuella trakasserier och de inlagor den föranledde som texter, dels analyserar jag Coetzees roman *Onåd* med referens till rättegångsscenen i Albert Camus' roman *Främling*-

en.¹¹ Argumenten för mitt tillvägagångssätt är flera varav jag nämner två av de mest centrala: min syn på skönlitteraturens värde samt den diskursanalytiska metod jag använder. Jag menar att skönlitteraturen har ett unikt värde, eftersom den skildrar människors existentiella, sociala och samhällseliga belägenhet och villkor. Detta innebär att jag betraktar skönlitteraturen som en unik kunskapsform som i allra högsta grad kan bidra till vår förståelse för exempelvis känsloladdade konflikter inom akademien. Leif Dahlberg menar i linje med min ståndpunkt att studiet av rätt och litteratur både kan utveckla och förnya litteraturvetenskapen, dels genom att erbjuda nya ämnen att studera samt nya perspektiv, dels genom att ”återge litteraturvetenskapen den sociala och politiska relevans som den förlorade under 1980- och 1990-talen”.¹² En central social och politisk relevans är exempelvis den etiska diskussion studiet av rätt och litteratur inbjuder till och som även jag för.

I denna artikel använder jag en Foucault-inspirerad diskursanalys, vilket innebär att den gemensamma nämnaren mellan inlagorna och de skönlitterära texterna är just diskurserna som de aktualiserar. Om vi ska tro Foucault, är inte skönlitteraturen befriad från att vara en central del av våra diskursiva praktiker och tekniker. Därmed är även skönlitteraturen medskapare till de maktrelationer diskurserna skapar. Skönlitteraturen har inte någon privilegierad position vad gäller status och villkor som skulle föranleda att den är oberörbar för annat än etablerade litteraturvetenskapliga tolkningsmetoder. Dessa har ju också skapats i sina specifika institutionella sammanhang. Därför är det metodiskt-teoretiskt möjligt att jämföra den med andra typer av texter, i det här fallet, med diskurser som jag menar aktualiseras i inlagorna.

För mig är detta en metod som värderar skönlitteraturen mycket högt: den sätts på spel därför att den relateras till en i allra högsta grad aktuell fråga i den värld vi verkar i dagligen. Den kan därför lära oss något, inte bara om oss själva utan även om den institution vi är en del av. Romanen och inlagorna lästa tillsammans visar hur ett akademiskt subjekt, vars professionalism ifrågasätts, konstrueras och var detta subjekts professionella gränser går. Romantexten betraktas både som jämförelsematerial och en kontrapunkt. Jag vill också visa att känslor spelar en stor roll, även om vi inom akademien inte vill vidkänna detta, eftersom det svär emot vårt vetenskapsideal och kanske vår syn på oss själva som alltigenom rationella professionella subjekt. Men betraktar man alla relationer, även de professionella inom akademien, som just relationella är det omöjligt att blunda för det allmänskligt svåra. Lust, ömhet men även avsky och hat, blir då en del även av vår vardag och dessa känslor kanske i vissa fall styr vår professionalism mer än vi skulle önska.

Anklagelse- och bekännelseaktens religiösa karaktär

En växling mellan det privata, moraliska och etiska samt offentligt-professionella är central både i anklagelse- och bekännelseakten. Att bekänna sina synder gör man för att klargöra och eliminera skulden via egna handlingar med hjälp av nåden och förlåtelsen. Central i den religiösa bekännelsen är bikten, det vill säga du anmodas och förväntas tala sanning. Biktfadern interPELLERAR dig som det skuldbevärgda samt *ärliga* subjektet, vilket avkräver dig en viss respons. Bikten är med andra ord ett performativt tal; det är resultatriktat i den bemärkelsen att det kan göra dig skuldfri.¹³ Själva akten i sig är inskriven i ett hie-

rarkiskt religiöst system där gud är den yttersta garanten för upprätthållandet av sannings- och ärlighetskravet. Denna ärlighet ger den som talar sanning fördelar och förvisningen om att hon eller han kommer att bli förlåten och så småningom avlastad sin skuld.

Bikten berör det allra mest privata, därav tystnadskontraktet mellan fadern och den som biktar sig, och den kan vara av sexuell karaktär. Sexual- och äktenskapslivet har ju som bekant disciplinerats inom kyrkans ram på grund av att kroppsligheten betraktats som en källa till synd, skuld och gränsöverskridanden. Därav hemligstämpeln och det samtidiga excessiva talet om kropp och sexualitet. Via detta "hemliga" tal disciplineras enligt Foucault sexualiteten, likaså klargörs vad som är normalt och avvikande.¹⁴ Det avvikande kan dock alltid reformeras om talet är performativt på ett korrekt vis. Litteraturvetaren Peter Brooks, som i *Troubling Confessions. Speaking Guilt in Law & Literature*, diskuterar likheter och skillnader mellan den religiösa, rättsliga och psykoanalytiska bekännelsen, hävdar att våra krav på bekännelser i skilda sammanhang är en starkt bidragande orsak till vilka föreställningar vi har om självet och hur det bör relatera till sitt innersta och till andra. De bekännande diskurserna bland annat i skönlitteraturen, kyrkan och rätten är således med om att konstruera det moderna subjektet: "Med andra ord, själva föreställningen om ett inre är avhängig kravet att utforska och undersöka det".¹⁵ Och detta "inre" anses härbärgera de hemligheter som bekännelsen kräver att vi ska ådagalägga.

I de inlagor som den anmälda professorn lämnade in till universitetet och Statens ansvarsnämnd efter doktorandens anmälan om sexuella trakasserier är det ett subjekt i affekt som talar. Detta offentliga tal är genomsyrat av det

vi av tradition definierar som tillhörande privatlivets sfär. Den eventuella attraktion som rätt parterna emellan förbyts i stark negativ affekt: "Jag klarar inte av det här längre. Jag är oskyldig. Jag har inte kränkt någon. / ... / Däremot har N N å det grövsta kränkt mig genom sin falska anklagelse, vilken har saboterat min arbetsmiljö och skadat min hälsa".¹⁶ Anklagelsen slungas tillbaka på anmälaren. I processens inledning råder även stor förvirring vad gäller just skillnaden mellan privatlivet och den professionella rollen, vilket uttrycks i ett brev till universitetet: "Jag har svårt att se att jag har gjort något fel; tvärtom har jag ansträngt mig till det yttersta för att gå en svår balansgång mellan professionalitet och hänsyn, mellan arbete och privatliv".¹⁷

Utgångspunkten är således att det är möjligt att balansera mellan det privata och det offentliga. Längre fram i samma brev vidhåller dock den anmälda professorn att han givetvis borde ha avbrutit sin professionella relation med doktoranden så snart de inledde en intim förbindelse. Han erkänner att han brustit på den punkten. Till sitt försvar anger han argument av privat natur: hans fästmö överger honom och han bryter ihop, vilket bidrar till att han är mottaglig för doktorandens förmodade inviter: "Jag bröt ihop. Resten av veckan satt jag mest i soffan och grät / ... / I det läget var jag knappast vid mina sinnens fulla bruk. Det är inget försvar, men det är i alla fall en förklaring".¹⁸ I samma inlaga återuppräftar han sin professionella roll i förhållande till doktoranden som gjort anmälan:

Sedan [efter det att doktoranden avböjt en inbjudan av privat natur] övergick jag till handledningsärenden och formulerade mig medvetet mycket skarpt. Eftersom den privata relationen uppenbarligen var

över [efter doktorandens nej] var det av största vikt att den yrkesmässiga började fungera som avsett. / ... / Jag insisterade på att missförhållandena i relationen handledare-doktorand skulle redas ut, annars skulle jag bli tvungen att rapportera det vidare / ... / Detta var inget hot utan en skyldighet från min sida / ... / Jag tror mig ha förstått att N N uppfattade detta brev som en otillbörlig kränkning. Detta är helt obegripligt.¹⁹

Detta är ett subjekt som i anklagelseprocessen inte bara kastas mellan det privata och det offentliga utan även strider för att upprätta och upprätthålla sitt professionella jag: att ur detta intima tal mejsla fram ett jag som inte är känslofullt utan rationellt och förnuftigt. Det är närmast symptomatiskt att detta känslomässiga tal uppstår ur en intim relation; det är kroppsligheten som talar, inte det vetenskapliga intellektet. Bara detta kan tyckas stigmatiserande och förnedrande för en akademiskt skolad talare (den anmälde) och åhörare (läsare): känslan får inte ta överhanden. Den anses inte enligt traditionell vetenskapslogik ha något med akademisk professionalism att göra.

Detta framgår tydligare i andra inlagor där professorn upprepar att det brev han skrev i egenskap av handledare, och som av doktoranden uppfattades som ett hot till följd av att hon avböjt en privat relation, ska betraktas som strikt professionellt. Till sitt försvar anger han dock argument av privat natur, vilka också hörsammas av Statens ansvarsnämnd. Därmed skriver han in sig i en bekännelseakt av religiös-privat karaktär. Han var inte vid sina sinnens fulla bruk och blev även sjuk av den press offentliggörandet av anmälan åsamkade honom. Detta betraktas som förmildran-

de omständigheter. Han bekänner sin svaghet och tar på sig skuld och blir efter en varning "förlåten", det vill säga han kan fortsätta att verka som professor. (Vid icke ringa förseelse är möjliga disciplinpåföljder löneavdrag, avstängning och avskedande).

Det han bekänner inom ramen för de förmildrande omständigheterna är inte bara sin sorg över att bli övergiven och sin sjukdom utan även att han blev smickrad av doktorandens intresse, likaså att han tackade ja till en privat invit. Ämbetsmannens bikt är på grund av anklagelsens rättsliga karaktär offentlig handling. Inget tystnadskontrakt råder mellan honom och arbetsgivaren staten. Däremot tas hans ärlighet för given. När han bekänner det mest intima i offentligheten, förväntas han tala sanning. Ingen bestrider huruvida han var sjuk, smickrad eller förtvivlad. Om känslor förväntas vi inte ljuga och därmed uppfattas det bekännande talet i vår kultur gärna som det allra mest autentiska och sanna.

Den professionella sekulära diskurs som disciplinerar känslans tal är den terapeutiska och psykologiserande. Att den anmälde professorn inlett samtalsterapi betraktas även det i enlighet med denna diskurs' inneboende logik som en möjlig förmildrande omständighet: Den som gjort sig skyldig till sexuellt trakasserier vill självmant rehabiliteras från sitt avvikande sexuella beteende. Upprätthållandet av professionaliteten/den offentliga rollen kräver en disciplinering av känslan och sexualiteten, vilket givetvis är absolut nödvändigt i varje lärar-student-relation. Det är denna disciplinering av självet som den anmäldes tal iscensätter och som kommer till uttryck i hans kamp för att upprätta och upprätthålla sin professionella roll och hålla känslan stängd. Därmed tydliggörs också i enlighet med Foucaults synsätt gränsen mellan den normala/-

normerande handlingen och den onormala/avvikande. Inom ramen för den religiösa, rättsliga och terapeutiska diskursen betraktas således subjektet som situerat; det finns ett utrymme att tala om dess specifika känslomässiga förutsättningar samtidigt som målet är att definiera det avvikande för att subjektet ska kunna "tillfriskna" och uppföra sig i enlighet med normerna.

Men det finns självfallet avgörande skillnader mellan dessa bekännelser. En är den faktiska repression som den rättsliga kan medföra: målet är inte i första hand absolution, som i den religiösa, utan att fria eller att utdöma ett straff. Peter Brooks citerar Freuds berömda sentens för att klargöra en väsentlig skillnad vad gäller sanningsanspråken mellan den psykoanalytiska bekännelsen och den rättsliga eller religiösa: "In Confession the sinner tells what he knows; in analysis the neurotic has to tell more".²⁰ Det som eftersöks i den psykoanalytiska talakten är inte sanningen utan bekännandets förklarande och terapeutiska effekter.²¹ Men det bekännande talets tvetydighet, vilket psykoanalysen understryker, samt åhörarens position som just uttolkare, bör enligt Brooks stämma till eftertanke vid mottagandet av bekännelser även i rättsliga sammanhang. Den sanning som anses förmedlas kan uppfattas alltför bokstavligt, medan det vore mer korrekt att ta emot den som just en känslomässig sanning som inte nödvändigtvis korresponderar med fakta.²² Det Brooks inte kommenterar, förmodligen beroende på sin sympatiska inställning till psykoanalysen, är att även Freuds sentens rymmer en maktrelation: den mellan analytikern och analysanden. Därmed kan uppmaningen till att berätta mer också användas repressivt: Analysanden, neurotikern, säger aldrig tillräckligt utan tvingas tala vidare.

Denna disciplinering av självet eller det akademiska subjektet äger som redan konstaterats rum inom en tydlig maktstruktur där professorn/handledaren är överordnad doktoranden. Men aktörerna är givetvis situerade individuellt i denna struktur, vilket får individrelaterade effekter och konsekvenser. Den anmälde menar att det brev som av anmälan uppfattades som ett hot om professionella repressalier inte kan betraktas som ett sådant: "Om det rört sig om vilken annan doktorand som helst, i motsvarande situation, hade jag också formulerat det på exakt samma sätt".²³ Min poäng är att detta uttalande insatt i sitt specifika textsammanhang (de offentliga inläggen som berör anmälan) visar på omöjligheten att strikt skilja på det professionella och det privata utan att ta hänsyn till kontexten: brevet skickades inte till vilken annan doktorand som helst utan till en person med vilken den anmälde hade en unik relation. Samma brev hade säkerligen fått en annan effekt om de inblandade inte hade varit desamma. Det är den unika relationen mellan dem som kommunicerar och det sammanhang de befinner sig i som avgör effekten av talet. I detta specifika sammanhang uppfattade anmälan brevet som hotfullt; det strikta åtskiljandet mellan professionellt och privat som den anmälde försöker uppnå baseras på idén om en allmänt giltig princip frikopplad från situationen, vilken uppenbarligen är omöjlig att omsätta i praktiken. Den du tilltalar kan du aldrig kontrollera, oavsett vilka allmängiltiga principer du utgår ifrån.

Liksom den anmälde i det autentiska fallet vill även David Lurie i Coetzees roman *Onåd* till en början upprätthålla sin professionalitet i förhållande till den student som han inlett en sexuell relation med. "Melanie, jag har plikter. Låtsas åtminstone att du gör provet. Gör inte

situationen mer komplicerad än den behöver vara”, säger Lurie (s. 41). Men Melanie vägrar hörsamma sin lärares/älskares vädjan och anmäler honom istället för sexuellt ofredande, vilket leder till att Lurie tvingas reflektera över maktens betingelser: ”Melanie har knappast tagit ett sådant steg på eget bevåg, det är han övertygad om. Hon är för oerfaren för det, vet för lite om vilken makt hon har” (s. 46). Hennes makt leder till att hennes forne lärare ställs till svars och säger upp sin anställning. Detta är den tydliga förskjutningen av den professionella eller *formella* makten: lärarens självskrivna position som överordnad har förändrats och han blir degraderad.

Men maktspelen hör inte bara till den formella sfären utan även till känslans och begärets domän. När relationen inleds är Melanie fortfarande närvarande under Luries föreläsningar. Han talar om brittisk romantisk poesi med en underton som endast Melanie kan förstå. Det officiella talet sexualiseras medvetet av Lurie via anspelningar och blickar men responsen är otydlig: ”hennes ögon möter hans och ser allt i en blink. Förvirrad slår hon ner blicken” (s. 28). Eftersom Melanie är så ung uppstår förvirring även i den intima, informella makt- och rollfördelningen: ”Älskarinna? Dotter? Vad är det innerst inne hon försöker vara? Vad är det hon erbjuder honom?” (s. 33) Även hans självsyn som den självklart överordnade börjar krackelera och han blir rädd för att hon ska utnyttja honom: ”Hon uppför sig illa och kommer undan med för mycket; hon börjar lära sig utnyttja honom och kommer antagligen att utnyttja honom ännu mer” (s. 34). Där begär uppstår sätts den professionella maktrelationen på spel, vilket leder till att den blir oklar och i sämsta fall destruktiv. Likaså börjar den formellt överordnade att tvivla på sin makt; är det i själva

verket så att hon utnyttjar honom och hans känslor med hjälp av sin attraktionskraft? Förförelsen och den kvinnliga maskeraden blir en maktfaktor, speciellt i situationer där den professionella rollen kan hotas.

Den anmälde i det autentiska fallet använder även han ett begärs- och förförelsetal, men han tillskriver *anmälar* detta tal som ett argument i sitt försvar. Den anmäldes juridiska ombud anger i en inläga att anmälar ”varit minst lika drivande som NN” och den anmälde ger i sina inlagor flera exempel på detta.²⁴ Han anger att anmälar var den aktiva innan relationen inleddes; hon skulle ha uppvaktat honom mot hans vilja. Dessutom ger han preciserade beskrivningar av det han menar var anmälares känslomässiga status strax innan anmälan gjordes. ”Hennes inställning till mig ändrades med tvära känslomässiga kast”. / ... / [D]et gick upp och ner och jag visste inte vad jag skulle tro”.²⁵ Detta i ett försök att avhända sig den makt han som professor och handledare aldrig kan frånsäga sig och distribuera vidare till sin student. Man kan också betrakta det som ett traditionellt och förtryckande sätt att konstruera kvinnlighet: trots att han innehar den formella makten anses hon spela slugt och förslaget med den känslomässiga.

Känslans tal och handlingar vänds emot anmälar som därmed blir indragen i en intrikat maktrelation som inte bara berör hennes professionalitet utan även hennes känsloliv. Det måste vara, förmodar jag, oerhört kränkande att offentligt bli tillskriven känslor och känslöbetonade handlingar av privat natur. Desto viktigare tycks det då vara att upprätthålla endast den formella juridiska roll som hon medvetet valt i samband med att anmälan gjordes: ”I NN:s disciplinsvar benämns jag familjärt som NN [vid förnamn]

och jag motsätter mig det. Det känns mycket mer lämpligt i sammanhanget att kallas för ärendet NN [efternamn].²⁶ För att maktrelationen ska befrias från känslans och begärets privata tal är den juridiska och byråkratiska positionen som "ärende" måhända en avpersonaliserande och neutraliserande tillflyktsort. Det är även den positionen som tillåter anmälaren att utnyttja den makt som står henne till buds som trakasserad student; syftet måste ju vara att få den anmälda professorn fälld och tilldömd ett straff. Det är även den av henne utnyttjade makten som tvingar den anmälda att slåss för sin professionella roll och identitet.

Ett annat performativt tal – fallet David Lurie och Mersault

Det kan tyckas omöjligt och kanske omänskligt att bemöta en anklagelse om just sexuell trakasseri med uteslutande professionella argument, med argument som inte drar in det unikt intima och känslöbetonade. Anklagelse- och försvarsprocessen kräver ju av dig som anklagad att du måste försvara, åtminstone förklara dig, vilket kan resultera i ett mildare straff. Det är därför svårt att vägra. Men kan denna religiöst inspirerade bekännelseakt, som också anger normerna för och disciplinerar vår kroppslighet och vårt känsloliv, överskridas, alternativt, är ett annat performativt tal möjligt?

När David Lurie i *Onåd* ställs till svars för sin sexuella relation med en student samt för att positivt ha särbehandlat henne, vägrar han, liksom Mersault i Albert Camus' roman *Främlingen*, att agera i enlighet med diskursens krav på det skuldbemängda subjektet. David Lurie vägrar att känna sig interpellerad.²⁷ Inledningsvis, när "historien" blir offentlig, blir han dömd av kolleger, studenter

och pressen innan utredningen är klar: "Först domen, sedan rättegången" (s. 50). Luries advokat, som är man, råder honom av taktiska skäl att företrädas av en kvinna. Han uppmanar honom också att genomdriva en uppgörelse i godo och ställa upp på vissa åtaganden (ibid.): "Sensitivitetsträning. Samhällstjänst. Terapi. Vad du nu kan förhandla dig till." "Terapi? Behöver jag terapi?" "Missförstå mig inte. Jag menar bara att terapi kan bli ett av de alternativ som erbjuds dig." "För att rätta till mig? För att bota mig? Bota mig från otillbörliga böjelser?" (ibid.)

När förhöret hålls i ett sammanträdesrum på universitetet är utrednings- och förhörskommitténs utgångspunkt densamma som advokatens: de vill att den anklagade förhandlar och går med på vissa villkor, så att han ska kunna behålla sin tjänst. Men Lurie vägrar både att låta sig företrädas av en jurist och att förhandla. Istället för att leta efter förmildrande omständigheter som kan påvisa ett viss mått av oskuld föredrar han att enbart erkänna sin skuld: "Jag erkänner mig skyldig till båda anklagelserna. Avkunna domen och låt oss gå vidare med våra liv." (s. 57)

Medlemmarna insisterar och frågar om han är beredd att genomgå terapi: "Jag är en vuxen man. Jag är inte mottaglig för terapi. / ... / Jag har erkänt mig skyldig. Finns det någon anledning att dra ut på den här diskussionen?" (s. 58) Men erkännandet av skulden är inte tillräckligt enligt anklagelse- och försvarsaktens logik utan en av kommitténs medlemmar menar att "samhället" (s. 59) har rätt att få veta "precis vad det är som professor Lurie erkänner och vad det därför är han kommer att bli klandrad för" (ibid.). Lurie responderar i opposition mot aktens inbyggda bekännelsekaraktär: "Det ni vill ha av mig är uppriktigt sagt inte ett svar utan en bikt. Nåväl, jag tän-

ker inte bikta mig” (ibid.). När den anklagade vägrar att spela med på diskursen villkor, det vill säga att offentliggöra den privata relation han haft med sin student, riskerar han att bli av med sin offentliga roll (sin anställning som professor). Han avkrävs således ett erkännande av skuld men även ånger och botgöring i terapins och de starka känslornas form: ”Vad råder du mig att göra då? / ... / Fälla tårar av botfärdighet? Hur mycket krävs för att rädda mig?” (s. 60). Hur mycket måste man således gråta för att det ska betraktas som förmildrande omständigheter?

I enlighet med syndabekännelsens logik måste han även i sitt eget inre via självreflektion inse att han handlat orätt, vilket leder till ånger och begäret efter uppriktig botgöring. Lurie ombeds att göra ett offentligt uttalande där han erkänner att han handlat fel samt ber om ursäkt. Detta offentliggörande skulle enligt undersökningskommittén bevisa att erkännandet ”kommer från hjärtat” (s.63). Han måste bevisa att han är en människa med ett autentiskt inre. Det måste rymmas en genuin inre människa i varje individ, speciellt hos syndaren som avkrävs avbön och ett blottläggande av sitt inre. Endast själva blottläggandet bevisar att syndaren är ”sann” och strävar efter skuldfrihet och ett tillfrisknande. I Coetzees skildring av förhöret pågår ett spel mellan det privata (känslornas domän) och det offentliga/professionella. Det David Lurie gör är att konsekvent vägra delta i förhörsprouns diskursiva logik, väl medveten om att den avkräver ett offentliggörande av det innersta som han inte är beredd att gå med på:

’Inför denna sekulära tribunal erkände jag mig skyldig, avgav en sekulär skuldförklaring. Det borde räcka. Ånger har inget i sammanhanget att göra. Ånger hör

hemma i en annan värld, i ett annat universum. / ... / Ni anklagade mig och jag erkände mig skyldig till det jag anklagades för. Det är det enda ni behöver ha av mig.’
’Nej. Vi vill ha mer. Inte väldigt mycket mer, men mer.’ (s. 68)

David Lurie vägrar att vara ett känslomässigt situerat subjekt i enlighet med bekännelseaktens icke-sekulära logik. Den finner han förnedrande (s. 65). Det räcker inte att erkänna sin skuld, något mer än så avkrävs – ett sätande på plats av det känslofyllda subjektet som via offentliggörandet av det mest intima bevisar att en disciplinering av självet och beteendet är på gång. Här visar Coetzee hur maktrelationen mellan den som bekänner och den som mottar bekännelsen verkar represivt. Det räcker inte att avvikaren erkänner sig skyldig, utan han måste liksom neurotikern, för att travestera Freuds sentens, berätta mera. Haideh Moghissi, som anmälde ett kanadensiskt universitet för etnisk diskriminering vid tillsättningen av en forskartjänst som hon sökt, beskriver i artikeln ”Racism and Sexism in Academic Practice: A Case Study” de offentliga förhör som hölls och hur de påverkade henne. Hon anger hur hon måste få utrymme för den vrede, sorg och frustration hon kände som diskriminerad. Hon kände sig därför manad att agera och tala på ett för maktens representanter oförväntat vis. Den enda möjligheten att hantera känslan av maktlöshet var genom att visa och uttrycka sin ilska. Det var det enda tillgängliga sättet för henne att ”hänga sig fast” vid sin egen identitet och avvisa den identitet de ville forma åt henne.²⁸ Genom att visa sina känslor ville hon ”dekonstruera den maktstruktur som var starkt närvarande i rummet”.²⁹

I linje med David Luries taktik vägrar hon

delta i det förväntade talet med den väsentliga maktmässiga skillnaden att hon är den som anmäler, han den som anmäls. Hon inte bara anses tala på ett felaktigt vis som Lurie, utan även alldeles för mycket, medan Lurie talar för lite. Båda anses uppfylla en traditionell syn på manligt och kvinnligt: hon "pladdrar" på om sina känslor medan han tiger, oförmögen att tala om sitt känsloliv. Bekännelsediskursen framträder med andra ord som en feminiserad diskurs medan erkännandets diskurs är maskuliniserad. Liksom den anmälde i det ovan diskuterade autentiska fallet, visar Moghissi sina känslor men hon gjorde det till ingen nytta. Maktstrukturen gick inte att rubba utan den responderade på ett liknande vis som maktens representanter i *Onåd* – genom att ställa sig oförstående inför det inkorrekta talet och uppträdet: "styrelsen framställde mig som en bråkmakare. Jag var 'orättvis' och 'otillbörligt personlig', jag 'avbröt talare' och 'talade utan att det var min tur'". På grund av denna respons på hennes ilska fick hon intrycket att det var hennes karaktär som stod inför rätta och inte själva sakfrågan.³⁰ Moghissi tvingas in i positionen "subjektet som ett problem", vilken Mählck menar är den som står till buds eftersom ringa förståelse för diskriminering finns inom akademien.³¹

Även i Camus' roman *Främlingen* gestaltas det jag kallar för det andra performativa talet i en av den västerländska litteraturens mest kända rättgångsscener. I romanen tydliggörs det ännu inte helt sekulära moderna samhällets konstruktion av den bekännande autentiska människan, medan *Onåd* utspelas i en sen- eller postmodern tid som demonterat det religiöst grundade bildnings- och kulturidealet. Den mordanklagade Mersault tillskrivs en själ och ett moraliskt beteende som ska befrämja traditionella moraliska värden kopplat till

familjen och religionen. David Lurie betraktar sig själv som en dinosaurie från en svunnen tid, tyngd av en uppväxt och skolning som inte har gjort honom lämpad för det nya kulturidealet. Han är en präst i en "post-religiös epok" (s. 9), medan Mersault är en existencialistisk hjälte som vägrar erkänna de tydligt uttalade religiösa och moraliska värden han förväntas acceptera och svara på.

Mersault vägrar liksom Lurie att visa ånger utan erkänner bara att han begått en kriminell handling, att han mördat. Undersökningsdomaren vill under förhöret tvinga honom att kyssa ett krucifix som bevis på att han ångrar sig och vill ha guds förlåtelse. Han vägrar, vilket medför att hans karaktär essentialiseras. Istället för att bedöma honom efter de handlingar han begått tillskrivs han en förbrytarkaraktär- och själ. Han "är" därmed något som bara kan avhändas via bekännelsen och förlåtelsen vilket skulle tillåta honom att bli en annan: en troende och ångerfylld människa med en autentisk andlighet. Liksom i Moghissis fall är det Mersaults karaktär som ställs inför rätta, inte själva handlingen. Domaren säger: "Jag har aldrig träffat på en så förhärdad själ som er. De brottslingar som har stått inför mig har alltid gråtit inför denna bild av den lidande Frälsaren" (s. 87). Men Mersault gråter inte utan kräver endast en sak: att bli bedömd som en handlande människa och inte som någon som "är" vare sig det ena eller det andra. Den sanne existencialistiske hjälten tror på performativitet och inte ontologi.

Luries dilemma är något annorlunda, vilket måste betraktas som tidsbundet. Hans förhållsledare använder aldrig religionen som ett uttalat instrument och utgår ifrån att denna sekulära medelklassmänniska är beredd att förhandla, det vill säga att *spela* bekännelse- och ångerspelet för att kunna behålla sin pro-

fessionella roll. Professionalismen är det centrala, religionen underordnad och endast en kvarvarande diskursiv rest inom ramen för anklagelseakten. Kyrkans makt har ersatts av ämbetets och statens.

Denna rättegångsscen och förhöret med Lurie rymmer på ett närmast övertydligt vis några av de diskurser Foucault menar är centrala vid subjektets disciplinering: den religiösa och den rättsliga, vilka uppmanar individen att bli ett känslomässigt, ångerrymt subjekt med en själ och med väl definierade moraliska värderingar. Andemeningen är att dessa diskurser är en del av uppbärandet av socialiteten och samhällets moral vad gäller de mänskliga relationerna; såsom i Benthams *Panopticon* är de kontrollerande blickarna eller instanserna avgörande.³² Förhöret med Lurie och rättegången mot Mersault med dess bekännelsekrav kan således ses som en annan möjlig bild av Foucaults *Panopticon*: som en metafor för hur makten, känslan (skulden och ångern) och därmed subjektiveringen distribueras i en relationell process, där subjektets positionering skiftar mellan det privata och det offentliga.³³ Och denna positionering kan makthierarkiskt förskjutas från den överordnade till den underordnade och vice-versa, vilket händer Lurie. Han degraderas och fråntas sin offentliga maktposition av den som från början var underordnad honom.

Spelet mellan makten och könet

Men finns det då ingen könsmissig skillnad mellan Luries och Mersaults samt professorns och Moghissis fall? För att återanknyta till den fråga som ställdes inledningsvis: Är skilda maktpositioner behäftade med skilda typer av förståelse och hänsyn beroende på de inblandade personernas könstillhörighet? Det som sker är en omkastning av traditionella köns-

positioner. Den överordnade underordnas, vilket visserligen ger mannen mindre makt än tidigare, men denna omkastning bekräftar också värden och föreställningar relaterade till traditionell manlighet och kvinnlighet.

I vårt samhälle och i vår kultur kopplas ofta som bekant det privata till det kvinnliga och det offentliga till det manliga. Känslor, moderskap, reproduktion, sexualitet, kropp är kvinnligt kodade. Detta får enligt Paula Mählck konsekvenser även på arbetsmarknaden. Kvinnor som träder in i den offentliga professionella världen är fortfarande gärna relaterade till det privata på ett symboliskt plan: "den privata sfärens genusordning har överförts till den offentliga sfären".³⁴ Detta har definierats som kvinnors "dubbla närvaro", vilket leder till att hon kan erfa "den simultana närvaron av det privata och det offentliga, hem och arbete, personligt och politiskt". Detta kallar Mählck för ett slags hybrid erfarenhet av genus (a cross gender experience).³⁵ Att hantera denna dubbla samtida närvaro av det privata och det offentliga kräver olika diskursiva strategier. Två som identifierats av Silvia Gherardi kallas för den ceremoniella och den läkande/hjälpande/stödjande (remedial).³⁶ Den ceremoniella strategin uppfattar jag som performativ: gester, tonläge, sättet att tala samt våra handlingar som hyllar kön på ett förväntat vis. Att inte göra detta uppfattas ofta som ohövlighet eller som ett avvikande beteende medan akten att uppmärksamma och agera kön på ett korrekt vis skapar en känsla av att tillhöra ett större sammanhang: "När vi interagerar med andra människor som hyllar [celebrate] och svarar på kön kan detta skapa en känsla av att vi tillhör de 'större' enheterna det maskulina och det feminina eller med Foucaults ord, de 'diskursiva gestaltningarna, av dessa könstillhö-

righeter”.³⁷ När denna performativa genusordning bryts av att en kvinna intar en position som av tradition intagits av en man, krävs vissa ritualer för att genusordningen ska kunna upprätthållas. En strategi hos kvinnan kan då vara den läkande/hjälpande/stödjande. Hon kan exempelvis på skilda vis uttrycka att hon vill ha ”bemyndigande, beskydd och välvilja”.³⁸

Frågan är vilken ritual eller ceremoniell strategi som den anmälda professorn använder för att upprätthålla genusordningen eller är det snarare så att han bryter mot den förväntade? I de inlagor som den anmälda professorn skrivit är det som redan konstaterats ett subjekt i affekt som talar som kastas mellan det känslomässiga och kampen för att upprätthålla den professionella rollen och attityden. Hans tal uttrycker också, vilket är en central del av bekännelsens performativitet, en vädjan om förståelse och välvilja från den som har den yttersta makten att fälla ett domslut. Om detta inte uppnås kan inte professionaliteten skyddas. I ansvarsnämndens beslut anfördes som redan nämnts den anmäldes känslomässiga lidande som ett argument för en mildare påföljd, medan anmälares eventuellt känslomässiga skada inte kommenterades. Därmed tycks den anmälda uppta och agera i enlighet med en traditionellt kvinnlig position, medan anmälares åtminstone i beslutet tillskrivs en traditionellt manlig sådan. Likaså sker en omkastning av könspositioner i samband med att doktoranden gör anmälan. Den påverkar handledarens agerande och tvingar in honom i en känslomässig argumentation med traditionellt kvinnliga förtecken. Detta medför att hans självklara överordning vacklar. Dessutom blir han varnad, vilket är negativt för den professionella rollen.

En tredje person, som också uppfattat sig

som hotad av den anmälda, gör i en av sina inlämnade inlagor – nota bene i stark affekt – en poäng av den anmäldes manliga status: ”Jag anser att du INTE tar ansvar för dina handlingar på ett moget, ansvarsfullt och manligt sätt / ... / Jag tror att du skulle må bra av att gå med i en mansgrupp, och/eller tala med en psykolog.”³⁹ Den anmälda är med andra ord inte tillräckligt manlig, vilket kräver mognad och ansvar, utan är i behov av att korrigera sin bristande könstillhörighet. Han agerar och talar i enlighet med en kvinnligt kodad logik som uppfattas som omogen och ansvarslös på ett likartad vis som Moghissis uttryckta ilska. Mannen med makt för kvinnligas när hans maktposition vacklar. Den korrekta manligheten representeras av David Lurie och Mersault som konsekvent vägrar att tala ett känslornas språk och framställa sig själva som bekännande människor med ett autentiskt inre. De vill enbart erkänna att de begått en brottslig handling och är beredda att ta konsekvenserna utan förmildrande känslsamhet. Som ”riktiga män” bör göra tar de ansvar för sitt handlande och accepterar sitt öde: förnedrande avsked respektive dödsdom.

I sin avhandling i juridik, *Hans (ord) eller hennes?*, utforskar Ulrika Andersson hur kön och rättsskyddssubjektet konstrueras på en diskursiv nivå i våldtäktsmål. Hon menar att hovrättsdiskurserna som berör våldtäktsmål kan ses som ”starka och tydliga uttryck för den heterosexuella matris som Judith Butler menar är grunden för konstruktionen av kön”.⁴⁰ Detta får bland annat till följd att den kvinnliga kroppen konstrueras som öppen och tillgänglig med en passiv sexualitet och mäns-kroppen som sluten och avgränsad med en aktiv sexualitet som måste kontrolleras. Detta i linje med den heterosexuella synen på kvinnligt respektive manlig sexualitet *oavsett* om

målsägaren är kvinna eller man: ”Det diskursiva subjektets kön överordnades det materiella”, vilket betyder att rättsskyddssubjektets biologiska könstillhörighet var betydelselöst för det kön som konstruerades som kvinnligt och manligt i de rättsliga texterna.⁴¹

Maktrelationen styr med andra ord fördelningen av könsattribut och de enda positioner som står till buds är den heterosexuella matrixens: den riktiga mannens eller den riktiga kvinnans. Annat könsbeteende måste korrigeras. Denna kvinnliga passivitet samt aktiva manliga sexualitet i behov av disciplinering skildras av Coetzee. Studenten Melanie framställs som ett undflyende objekt vars inre bevekelsegrunder aldrig presenteras. Den anmälda professorn i det autentiska fallet försöker i sina inlagor att vända på rollfördelningen, då han menar att den som anmält varit den drivande medan han, på grund av sjukdom, varit tillgänglig för hennes inviter. Att mannen med mer *formell* makt än kvinnan i en situation som denna ska lyckas övertyga om att den förföriska makten varit så stor att han inte kunnat kontrollera sitt agerande, är svårt. Vi är förmodligen så fast i denna strukturering av kvinnlig respektive manlig sexualitet, åtminstone i utsatta situationer, att det är svårare att uppfatta kvinnan som aktiv förövare eller förförare.

En annan bidragande orsak till denna könslogik inom straffrätten och övriga rättsområden är enligt Ulrika Andersson synen på det moderna rättssubjektet som ”förväntas vara rationellt, autonomt och utföra fria val utifrån en oberoende vilja. Subjektiviteten definieras alltså genom förmågan att vara rationell”.⁴² Detta subjekt påminner med andra ord om vetenskapens förnuftsstyrda och icke-situerade subjektsideal. Kropp och sexualitet, centralt i varje fall av sexuella över-

grepp och ofredanden, ”betonas inte närmare i relation till det moderna subjektet”. Vidare menar Ulrika Andersson att ”kroppslighet traditionellt [har] ansetts stå i vägen för rationalitet”.⁴³

Jag menar dock i enlighet med Foucaults syn på diskursiva tekniker och praktiker, att subjektet – även det akademiska – uppstår ur kravet att tala och agera kropp och sexualitet som något som måste avgränsas, avvärjas och kontrolleras. Sexualiteten och kroppen blir därför en central del i konstruktionen av det akademiska subjektet, men då som en negativ affirmativ kategori. Den anmäldes kast mellan det privata och det offentliga synliggör hur ett subjekt kämpar för sin överlevnad – hela tiden med kroppsligheten starkt närvarande i form av känslouttryck som enligt den rådande heterosexuella normen uppfattas som inkorrekt könshandlande. Men nota bene att Statens ansvarsnämnd mottog känslans tal som i allra högsta grad performativt; den anmäldes känslor uppfattades som förmildrande omständigheter och påverkade därmed påföljden.

Maktombytets mörka mekanismer

När David Lurie lämnat sin anställning vid universitetet beger han sig till landsbygden, höglandet i Östra Kapprovinsen, där hans dotter Lucy äger och brukar en mindre gård. Hon lever ensam efter det att hennes flickvän lämnat henne. Coetzee understryker den nya maktsituation som råder i Sydafrika efter apartheids avskaffande och som påverkar relationerna mellan människor i vardagen: ”Ge Petrus [dotterns svarta hjälpreda] ett handtag. Det tycker jag om”, säger Lurie till sin dotter och fortsätter: ”Jag tycker om den historiska ironin i det. Tror du han är villig att ge mig lön för mitt arbete?” (s. 89) Dotterns respons är inte ironisk. Eftersom Petrus fått ett landanskningsbidrag

har han köpt en bit av hennes mark och planerar att bygga ett eget hus. Hon har dålig ekonomi och tror inte att hon har råd att ha Petrus i sin tjänst längre och menar att han säkert är beredd att betala fadern för de sysslor han kan utföra. Rollerna är ombytta. Den vite arbetar för den svarte som är i färd med att bli landägare och farmare själv. Petrus befinner sig i inledningen av sitt nya livs historia, Lurie vid vägs ände. Ur ett klassperspektiv degraderas Lurie; han är fråntagen den makt och det inflytande en vit medelklassstillhörighet erbjuder medan Petrus belägenhet närmast kan jämföras med en klassresenär.

Då Lurie vägrat att bli återupprättad på de villkor som erbjöds och vägrat att acceptera att han handlat felaktigt av psykiskt-patologiska skäl, kvarstår hans personliga reflektioner över varför han agerade som han gjorde. På dotterns fråga vad han har för försvar svarar Lurie: "begärets rättigheter" (s. 103). Han jämför sig med en hanhund som pryglades när tiken i grannskapet löpte: "Inget djur kan godta rättvisan i att bli straffad för att det lyder sina drifter" (s. 104). Dottern undrar givetvis om män måste få lyda sina drifter ohämmat. Nej, menar Lurie, det ovärdiga är "att den stackars hunden hade börjat hata sin egen natur. Den behövde inte längre pryglas. Den var beredd att straffa sig själv" (ibid.). Som den intagne i Jeremy Benthams panoptiska fängelse disciplinerar sig den hundlika människan på egen hand via internaliseringen av skulden och straffet.

Den fråga som Luries kommentarer bland annat reser är: Vilket försvarstal eller vilken förklaringsmodell kvarstår när man avvisat den officiella bekännelse- och terapidiskursen? Inte ens hänvisningen till handjurets biologiska drifter är möjlig, vilket dotterns replik visar med all önskvärd tydlighet, eftersom den är inskriven i en könsföreläggelsestruktur och en

feministisk ideologikritisk diskurs. Varför skulle Luries drifter berättiga det han gjorde mot sin student? Är inte en människa något annat än ett blint djur? Det som återstår för Luries del är den resignerade synpunkten att "drifterna är en börda som vi gärna kunde vara utan" (s. 105). Alltså är det mannens natur – en biologisk förklaringsmodell – som Lurie faller tillbaka på när de övriga diskurserna avvisats. Mannens förment okontrollerbara drifter iscensätts av Coetzee på ett än mer förödande vis. Studenten Melanie hade en maktposition till sitt förfogande som gjorde att Lurie straffades. Men denna formella juridiska roll är inte alltid möjlig att inta för en kvinna. Två okända svarta män och en pojke kommer till gården och pojken visar sig vara hjälpredan Petrus brorson: "Så har den alltså kommit, prövningens dag. Utan förvarning, utan fanfarer, har den kommit / ... / Hans barn är i främlingars våld. Om en minut, om en timme, är det för sent; det som händer med henne kommer att vara hugget i sten" (s. 108).

De svarta männen och pojken våldtar Luries dotter, försöker elda upp honom, skjuter hennes hundar, stjälar värdesaker och försvinner i hans bil. Begärets och den råa styrkans makt är i händerna på dem som det tidigare var rättfärdigt att förtrycka medan Lurie och Lucy är hjälplösa offer:

Han kan italienska, han kan franska, men italienska och franska kommer inte att rädda honom här i mörkaste Afrika. / ... / Missionsarbetet: vad har det lämnat för avtryck, det väldiga uppbyggelseföretaget? Inget som han kan se (s. 110).

Det västerländska civilisatoriska projektet hjälper inte i detta utsatta läge. Coetzee skildrar en könsföreläggelsestruktur med patriarkala

drag. Kvinnan är maktlös mot de normer och värderingar som styr det lokala landsbygds-samhälle där hon bestämt sig för att stanna. Vanäran drabbar även henne, på så sätt blir hennes roll en förvriden spegelbild av faderns. Det är mannens lag som gäller: "Det är inte hennes historia som sprids utan deras: de är herrar över den. Hur de satte henne på plats, hur de visade henne vad en kvinna är till för" (s. 132).

Men Coetzee driver kvinnans vanära längre än så. Det är via Lucys kropp och sexualitet som de svartas hat mot de forna förtryckarna får sitt brutalaste uttryck: "Det gjordes med så personligt hat. Det var det som chockade mig mer än nånting annat. / ... / Men varför hata-de de mig så starkt? Jag hade aldrig sett dem förut" (s. 177f). Hon förvandlas från den individ hon alltid varit i sina egna och faderns ögon till en kropp och en representant för ett förhatligt släkte. Hon misstänker att det är med sin kropp hon måste betala det förtryck apartheid utsatt den svarta befolkningen för, likaså är det med sin kropp hon måste betala om hon vill bo kvar på sin gård (s. 180). Lucy förvandlas till en handelsvara. Petrus erbjuder henne giftermål och hon accepterar. Hon erbjuder sin mark som hemgift och får hans beskydd i utbyte: "Jag bidrar med marken, mot att jag får lov att krypa in under hans vinge. Han vill påminna mig om att jag annars saknar beskydd, jag är lovligt byte" (s. 228). Kvinnan tvingas in i en heterosexuell patriar-kal ordning med mannen som beskyddare och ägare. Barnet som hon bär och som blev fruk-ten av våldtäkten blir därmed medlem av hans familj. Reproduktionen, kvinnan och marken är under manlig kontroll. Detta uppnåddes via skändningen av hennes sexualitet samt hotet om fortsatt sexuellt utnyttjande. Att denna kvinna egentligen är homosexuell gör hennes

öde än mer grymt och tydliggör än mer den patriarkala vedergällningsdiskursens förtryck.

Den vite patriarken, Lucys far, är maktlös, klassmässigt degraderad och måste abdikera från sin traditionella roll som beskyddare och vägledare. Lucy avvisar med kraft hans råd och han är oförmögen att beskydda henne på den plats hon valt till sin. Det symboliska faderskapet intas av Petrus, representant för den nya mer inflytelserika klassen i vardande. Och den osäkra roll Melanie hade gentemot Lurie – "Älskarinna? Dotter? / ... / Vad är det hon erbjuder honom?" (s.33) – får sin motsvarighet i hans relation till den egna dottern. Denne "fader" har inte längre någon funktion, vare sig som älskare, beskyddare eller representant för en inflytelserik medelklass. Den vite patriarken har förlorat sin makt i den postmoderna epoken och blivit, med Coetzees ord, en dinosaurie från en svunnen tid (s. 9).

Avslutningsvis

Jag menar att *Onåd* visar hur rådande diskurser är otillräckliga och inte kan lösa Luries och Lucys nya belägenhet. Eller är det så att de snarare är att betrakta som diskursernas ohjälpliga fångar? Bekännelsen, terapin, rättvisan, känslan och begäret ger inte Lucy och Lurie vare sig äran eller nåden tillbaka. Märk väl att båda som medlemmar av en vit medelklass ändå ges varsin utväg i romanen. Lurie kan på vissa villkor behålla sin tjänst, Lucy anmäla våldtäkten och skapa sig en framtid på en annan plats. Den könsbetingade skillnaden är att hon inte kan stanna kvar utan måste fly. "Vinnarna" i romanen är möjligtvis Melanie, som efter anmälan kunde upprätthålla sin funktion som student samt Petrus, i färd med att bygga sig en ny framtid som markägare, självständig jordbrukare och repre-

sentant för den patriarkala ordningen. Är det så att situationen i Sydafrika egentligen kräver ett helt nytt språk – nya diskurser – för att kunna uttrycka inte bara de vitas belägenhet utan främst de svartas historia?

Han blir alltmer övertygad om att engelska är ett otjänligt medium för Sydafrikas sanning. / ... / Likt en dinosaur som dör och sjunker ner till ro i gyttjan har språket stelnat. Inträngd i engelskans mall skulle Petrus historia låta stel, föråldrad (s. 134f).

Den forne specialisten på brittisk litteratur och professorn i kommunikation kan inte längre kommunicera:

Vad finns att göra? Inget som han, den före detta läraren i kommunikation, kan se. Inget mindre än att börja om från början igen med ABC. När en gång de mångstaviga orden kommer tillbaka återuppbyggda, renade och i skick att på nytt lita på, kommer han att vara död sedan länge (s. 148).

Det västerländska civilisatoriska projektets språk kan inte längre uttrycka några adekvata sanningar. Med en närmast spenglersk undergångsvision gestaltar Coetzee vad som komma skall – eller redan hänt den västerländska koloniala traditionens värden och värderingar.⁴⁴ De traditionella diskurserna om rättvisa och jämlikhet, om tillfrisknande via terapi eller förlåtelse, är oförmögna att återupprätta Lucys och Luries heder. Här utkristalliserar en central principiell aspekt av diskursernas makt i förhållande till aktörernas frihet. Om vi återanknyter till den anmälda professorn i det autentiska fallet, hade han kunnat agera annorlunda, det vill säga hade

han kunnat låta bli att använda en känslornas och sjukdomens diskurs i sitt försvarstal? Vad hade hänt om han agerat som en ”riktig” man, enbart erkänt sig skyldig och vägrat spela det feminiserade skuld- och förlåtelsespelet? Hade ansvarsnämndens beslut blivit detsamma? Och vilken förklaringsmodell använder vi om vi söker ett svar på hans beteende?

I Coetzees värld återstår bara den biologiska driften som förklaring för mannens beteende: ”Fortplantningens säd, piskad att fullkomna sig, piskar sig djupt in i kvinnans kropp, piskar sig fram för att skapa framtiden” (s.218). Är det den enda som återstår för oss – om vi inte kan åberopa behandlingsbar sjukdom – om vi skulle vilja förklara varför en professionell individ agerar till synes irrationellt och alltför känslostyrt? I förlängningen aktualiseras en annan, kanske farligare fråga: Varför begär män övergrepp och varför inleder en student en sexuell relation med sin lärare? Är det återigen driften som spökar som förklaringsmodell; att kvinnans sexualitet skulle vara mer passiv, öppen och tillgänglig än mannens och därmed utsatt för större maktmissbruk? Kan en Melanie njuta av och utnyttja sin underordning? Vilket tangerar Freuds klassiska fråga: Vad vill egentligen kvinnan (i situationer som dessa)?

Det är en mörk bild Coetzee ger av maktens mekanismer. I *Onåd* sker maktombytet alltid på någon annans bekostnad. Coetzee kan också kasta ett eventuellt nytt ljus på vår svenska modell för jämlikhet som åtminstone officiellt bygger på reformer, dialog, uppnådd konsensus och tron att vi lever i en av världens mest jämlika länder. Vårt tal om politiska överenskommelser i dialogisk anda rymmer dock även den en annan sida: oviljan att lämna över privilegier, den avsky och det hat krav på lika behandling och rättigheter kan väcka samt

insikten att maktombyten, även i Sverige, kan ske på andras bekostnad. Det är inte alltid makten ges frivilligt. Ibland kostar det att lämna den ifrån sig: förlorad prestige för hela yrkesgruppen, uppbrutna nätverk, mindre inflytande, smärtsamma insikter om ens egen utbytbarhet. Principen är snarast att ju starkare och mer inflytelserikt maktfäste, desto större motstånd. Detta har även med den professionella identiteten att göra. I vårt sekulära marknads- och konsumtionsstyrda samhälle är den så central att många säkerligen känner sitt existensberättigande hotat om professionalismen ifrågasätts. Inte märkligt då att de känslor som kan väckas vid varje krav på maktombyte måste härbärgas inom överenskomna ramar: nämnder, styrelser, kommittéer och det tal och det uppförande som där krävs. Men vad göra med det tal och de handlingar som vägrar låta sig disciplineras i enlighet med de rådande diskursernas normer?

Med referens till Plutarkos redogörelse för Solon och hans reformation av Atens konstitution och lagar, menar Leif Dahlberg att det finns två grundläggande sätt att förmå människor att följa lagarna: övertala dem att det befrämjar deras eget intresse eller genom hot om våld och straff. Den första strategin bygger på tron att människan är förnuftig och rationell med sitt eget och samhällets bästa för ögonen, likaså understryker den vikten av en effektiv kommunikation (retorik). Den andra jämsätter makt och rätt och implicerar en annan människosyn: att hon drivs av sina instinkter mer än sitt förnuft, utan förmåga till självkontroll om inte hot om yttre tvång föreligger. Uppfattningar om människan som förnuftig eller oförnuftig kopplas gärna till våra föreställningar om relationen mellan natur och kultur, konstaterar Dahlberg.⁴⁵

Att Coetzee gestaltar en människosyn som

ligger nära den starkes rätt så snart makten skiftar till dennes förmån är klart, likaså att människan styrs av sin drift. Makten och rätten är patriarkalt definierad så snart storstaden lämnas för landsbygden. Som om den patriarkala rättsordningen eller Lagen skulle ligga närmare det naturgivna, det vill säga baseras på mannens rätt till att bejaka sina hundlika instinkter för att säkra sin avkomma. Likaså är hämnden hatets uttryck samt den förtrycktes eller förfördelades makthandling när den officiella lagskipningen spelat ut sin roll eller inte anses räcka till för återupprättelse. Sett ur ett tidigmodernt ära- och hedersperspektiv ges romanens titel en ny innebörd. Det är frågan om en vanära (*Disgrace* är den engelska titeln) som den vite medelklassmannen inte har några verktyg eller medel för att återupprätta, medan den svarte landsbygdsbon utnyttjar den naturgivna rätten till hämnd via våldtäkt för att upprätta sin. Det som återstår för den vite medelklassmannen är en av tradition feminiserad bekännelse-diskurs som består i en vädjan om förlåtelse eller förståelse och ett åberopande av sjukdom. Ej heller i storstaden har den vite mannen oinskränkt makt, då rätten inte längre är på hans sida så snart han vägrar delta i den rituella retoriska och feminiserade akt som avkrävs. Makten och rätten att avsätta honom har givits kvinnan som anmäler honom för ofredande. Könslivet, kärleken mellan man och kvinna, materialiserad i den romantiska poesi Lurie avgudar, är även de en del av en naturgiven maktkamp som degenererar relationerna.

Coetzee ställer därmed implicit frågan: Är en relation baserad på förnuft och människans vilja att frivilligt låta sig disciplineras möjlig, utan att hot om repressalier iscensätts och ritualiseras? En central ritual i *Onåd* är ju den

bekännelse Lurie avkrävs men som han vägrar ge. Den ritualiserade bekännelsens mörka baksida är enligt Coetzees rättslogik en hederskultur som upprättas via bemäktigandet av kvinnans kropp – det sexualiserade våldet – och den starkes rätt. I vårt svenska sammanhang kan vi associera till hedersmord och det sexualiserade våldet mot kvinnor och barn. Både en bekännelse- och hederskultursdiskurs är två utmärkande inslag i vår nutida offentlighet. Den första uppmanar till än mer avklädning, medan hederskulturen anses bygga på motsatta värderingar, en beslöjningens och kyskhetens logik: skyla kroppen, kvinnan, sexualiteten under hot om våld. Vår kyskhetssträvan tycks även den vara genomkorsad av övergrepp.

Detta krav på bekännelser borde göra oss illa till mods, tycks Peter Brooks mena. Dragen till sin kusliga spets hamnar vi kanske där Lurie menar att han hamnat: i bekännandets tyranni. ”Maos Kina. Avsvärjelse, självkritik, offentlig avbön” (s. 77). Vi lever enligt Brooks i en kultur vars karaktäristiska drag är kravet på genomlysning, allt kan och bör offentliggöras. *Talk shows*, dokusåpor, krav på att politiker, idrottsmän, kändisar erkänner sina synder och brister, medieaktörernas självpåtagna roll som tvingande biktfäder, är några framträdande exempel på denna bekännelsekultur. Det finns ingenting vi underförstått upplysta människor inte kan tala om, och det finns således heller ingenting som någon bör undanhålla oss. Brooks höjer ett varnande finger för att vårt krav på genomlysning kan demontera zoner som måste få förbli privata och dunkla.⁴⁶ Detta stämmer även undertecknad till eftertanke och jag återknyter till sist till den inledande etiska diskussionen. I vilken mån bidrar jag i så fall själv till denna genomlysningens medialiserade tyranni, som ju alltid

kan urskuldats med hänvisning till ord som demokrati och forskningens frihet, i min strävan att frilägga andras bekännande tal? Vore det bättre att förorda en kyskhetens beslöjande logik – det fredade privata dunkel Brooks idealiserar men aldrig specificerar?

Noter

- 1 J M Coetzee: *Onåd*, Mån-pocket 2000 (1999), s. 47. Sidhänvisningar görs inom parentes i den löpande texten.
- 2 *Doktorandhandboken*, Högskoleverket, www.doktorandhandboken.nu/handledning, 2004-03-03, s. 5.
- 3 Paula Mählick: *Mapping Gender in Academic Workplaces. Ways of Reproducing Gender Inequality within the Discourse of Equality*, Umeå universitet, Sociologiska institutionen, nr 33 2003, s. 3.
- 4 Ibid.
- 5 Ibid., s. 30.
- 6 Ibid.
- 7 Statens ansvarsnämnd inrättades 1976 i samband med den så kallade ämbetsansvarsreformen. Den har till uppgift att besluta i frågor om disciplinansvar, åtalsanmälan, avskedanden, läkarundersökning med tvång eller avskedande när det gäller statligt anställda med högre befattningar. Nämndens behörighetsområde följer av 34 § lagen (1994: 260) om offentlig anställning och 15 § lagen (1994: 261) om fullmaktsanställning. Verksamheten styrs i första hand av nämnda lagar, av förvaltningslagen (1986: 223) och av nämndens instruktion (SFS 1988: 1102). Ansvarsnämnden tar upp ärenden endast på anmälan av anställningsmyndigheten, riksdagens ombudsmän eller justitiekanslern. För anställningsmyndigheten finns en anmälningsskyldighet (15 § anställningsförordningen 1994: 373). Nämnden

- består av en ordförande, hovrättspresidenten, en vice ordförande och tre övriga ledamöter och har sitt kansli i Svea hovrätts lokaler i Stockholm. Denna information är hämtad från www.statensansvarsnamnd.se/verksamh2003.pdf
- 8 Beslut 2004-06-23 Ä 2/2004, Statens Änsvarsnämnd, s. 17.
 - 9 Leif Dahlberg: "Om rätt och litteratur", *Juridiska föreningens tidskrift i Finland*, häfte 6/2005, s. 697.
 - 10 Leif Dahlberg: "Rätt och litteratur. Introduktion", *Tidskrift för litteraturvetenskap*, nr 3 2003, s. 8.
 - 11 Albert Camus: *Främlingen* (1942), Albert Bonniers förlag 1998. Sidhänvisningar görs inom parentes i den löpande texten.
 - 12 Dahlberg, 2005, s. 698f.
 - 13 Se J L Austin: *How to Do Things with Words*, Cambridge, Harvard UP 1962, som skapade begreppet "performativt tal" och applicerade det på juridiska diskurser. Jag knyter även an, via Monika Edgrens "Att återupprätta äran. Språk, subjekt och sexuellt våld i äldre tid", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3.04, till Judith Butlers syn på interpellationen så som den framställs i *Bodies that Matter. On the Discursive Limits of 'Sex'*, Routledge 1993, s. 1-23. Edgren uttrycker sig på följande vis om interpellationen i Butlers tappning: "Interpellationen, det språkliga tilltalet, konstruerar en plats för subjektet varifrån det kan tala. / ... / Medan Althusserns förståelse av begreppet interpellation blir deterministiskt genom att subjektets svar på benämmandet, reprimanden, bekräftar strukturen, är Butlers poäng att interpellationen också bär på möjlighet till motstånd. Den kan både avvisas och överskridas", Edgren, s. 79f.
 - 14 Se Michel Foucault: *Histoire de la sexualité*, volym 1, *La volonté de savoir*, Gallimard 1976; volym 2, *L'usage des plaisirs*, Gallimard 1984 samt volym 3, *Le souci de soi*, Gallimard 1984.
 - 15 Peter Brooks: *Troubling Confessions. Speaking Guilt in Law & Literature*, The University of Chicago Press 2000, s. 101, 111.
 - 16 Redogörelse ställd till prefekten, biträdande handledare samt professor vid institutionen, bilaga 8 i Anmälan 2003-12-01, Lunds universitet, Dnr 6036, Kategori I A 3 I, s. 4.
 - 17 Utdrag ur brevväxling mellan den anmälda och biträdande handledare, bilaga 7 i Anmälan 2003-12-01, s. 3.
 - 18 Redogörelse i Anmälan 2003-12-01, s. 2.
 - 19 Ibid., s. 3.
 - 20 Brooks, 2000, s. 116, citerar Freuds "The Question of Lay Analysis" (1926), i *Standard Edition* 20, s. 189.
 - 21 Brooks, 2000, s. 124.
 - 22 Ibid., s. 141.
 - 23 Redogörelse i Anmälan 2003-12-01, s. 3.
 - 24 Skrivelse 2004-03-16 Ä 2/2004 Aktbilaga 31, Statens ansvarsnämnd, Yttrande ställt till Statens ansvarsnämnd från Sulf, s. 6.
 - 25 Redogörelse i ärende om disciplinansvar, bifogat till Skrivelse 2004-03-16 Ä 2/2004 Aktbilaga 31, Statens ansvarsnämnd, bilaga 2, s. 2.
 - 26 Skrivelse 2004-04-15 Ä 2/2004 Aktbilaga 38, Statens ansvarsnämnd, Kommentar från anmälaren, s. 2.
 - 27 Se Monika Edgrens diskussion om Judith Butlers syn på interpellationen: "En interpellation, ett tilltal, är en skapad subjektsposition som individen kan svara på eller välja att inte hörsamma. / ... / Subjektet har inte bara en position utan kan interPELLERAS utifrån skilda diskurser som kan vara motstridiga eller motverka varandra", s. 80.
 - 28 Haideh Moghissi: "Racism and Sexism in

- Academic Practice: A Case Study”, *The Dynamics of 'Race' and Gender. Some Feminist Interventions*, red. Haleh Afshar, Mary Maynard, Taylor & Francis 1994, s. 228.
- 29 Ibid.
- 30 Ibid.
- 31 Se Mählck, 2003, s. 30. Jfr not 6.
- 32 Se Jeremy Bentham: *Panopticon. En ny princip för inrättningar där personer övervakas* (1791), Nya Doxa 2002.
- 33 Se Michel Foucault: ”Le Panoptisme”, *Surveiller et Punir. Naissance de la prison*, Gallimard 1975.
- 34 Mählck 2003, s. 33.
- 35 Ibid.
- 36 Mählck, 2003, s. 33, citerar Silvia Gherardi: ”The Gender We Think, The Gender We Do in Our Everyday Organizational Lives”, *Human Relations* 47 (1994): 6, s. 602.
- 37 Ibid.
- 38 Mählck, 2003, s. 33, citerar Gherardi s. 605.
- 39 Komplettering till anmälan 2004-03-05, Lunds universitet; utdrag ur mejlkorrespondens, s. 2.
- 40 Ulrika Andersson: *Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*, Lunds universitet, Bokbox förlag 2004, s. 265.
- 41 Ibid.
- 42 Ibid., s. 271.
- 43 Ibid.
- 44 Se Oswald Spengler, *Västerlandets undergång. Konturer till en morfologi om världshistorien* (volym 1 1918; volym 2 1923), Atlantis 1996 och 1997.
- 45 Dahlberg, 2003, s. 6.
- 46 Brooks, 2000, s. 163.

Nyckelord

sexuella trakasserier, bekännelsediskurser, känslans disciplinering

Keywords

sexual harassment, confessional discourses, disciplining procedures

Summary

”The professor in love: Sexual harassment in fiction and real life”, by Cristine Sarrimo, senior lecturer in culture studies.

Our scholarly and scientific ideals rarely allow the professional subject to be contextually situated; the researcher and teacher is supposed to have a strictly rational and objective approach, not only to his or her own profession, but also on matters involving passions and feelings. These rational ideals are based on the assumption that the division between reason and emotion, and the private and public, is possible to maintain.

But academic institutions and their regulative authorities must handle emotionally charged conflicts. These disciplining procedures, meant to regulate the private and emotive sphere, are in reality a central part of how the academic subject is constituted.

A comparative discourse analysis, based on J M Coetzee's novel *Disgrace* and an authentic case of sexual harassment, involving a professor and his student at a Swedish university, shows that it is necessary for the accused to embrace an emotive discourse, with religious and legal confessional traits, if he desires to protect his rationally constructed professionalism. Coetzee's hero refuses to confess and is consequently disgracefully dismissed. Ethical dilemmas arise concerning the status of truth and the confessional, but power- and gender-

relations are also influenced in an intricate manner. The public and private, the emotive and rational, is intertwined in a complicated relational process, where professional and gender hierarchies shift. This leads to the conclusion that the professional academic subject is exposed to a discursively regulated disciplining process in which the supposed repression of emotion is essential, and therefore one of the subject's most constitutive traits.

Cristine Sarrimo

Malmö högskola
Området för konst, kultur
och kommunikation (K3)
Beijerskajen 8
205 06 Malmö
cristine.sarrimo@k3.mah.se